

Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ

Σπύρος Α. Μοσχονάς

**Σημεία
Διπλή άρθρωση του λόγου**

2 & 9/3/2023

- » εικόνα/ομοίωμα (icon)
- » δείκτης (index),
- » σύμβολο (symbol) = «σημείο» (Saussure).

- » Μπαμ! Μπρρρ!
- » Πες πες κάτι θα μείνει...
- » Να! Πίσω σου!
- » Γλωσσολογία είναι η επιστημονική μελέτη της γλώσσας.

Εικόνες. Ηχοποιήτες λέξεις

Εικόνες. Ηχοποιητές λέξεις

Εικόνες. Φωνητικός συμβολισμός

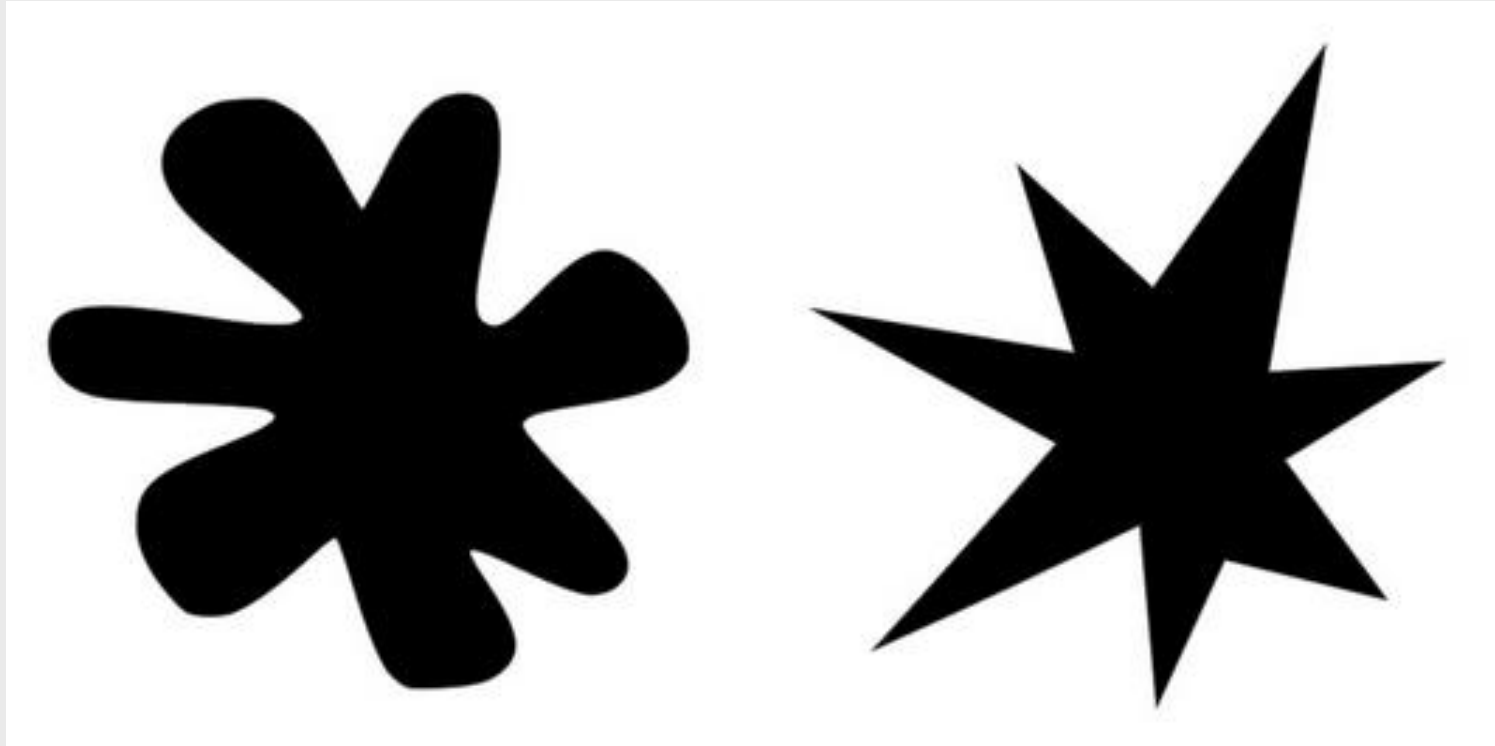
forms into their orbit, as seems to have happened with *wary*, *wary*, and *scary* (*skéery*) in their effect upon *leery*. The result is the same: the cluster maintains itself and attracts outside matter to it. Examples in Spanish are *tajar*, *rajar*, *ajar*, *bajar*, *fajar*, *majar*, *sajar*, and *desgajar*, analogizing closely with English *bash*, *mash*, *smash*, *crash*, *dash*, *lash*, *hash*, *rash*, *brash*, *clash*, *trash*, *plash*, *splash*, and *flash*. The whole *esdrújula* family in Spanish is peculiarly dramatic, and Carlos García Prada writes mockingly, “Dice *févido me mande* porque ese adjetivo es más enérgico que el acostumbrado *fervoroso*, y que *ferviente*”. The coined forms mentioned above were suggested by constellations and the persons tested clearly felt the attraction exerted by the constellation. In Spanish there exists the cluster *derrabar*, *derramar*, *derrenegar*, *derrengar*, *derretir*, *derribar*, *derrisión*, *derrocar*, *derrochar*, *derrotar*, *derrubiar*, *derruir*, *derrumbar*, and *derriscar*, all hovering about the related meanings ‘destroy, bring down, mistreat’. When I coined the word *derrufe* and asked three speakers to imagine meanings for it

D. Bolinger, “The sign is not arbitrary” (1949)

ποια λέξη δηλώνει τι;

bouba

kiki

kiki

bouba

Δεικτικά και ενδεικτικά στοιχεία του λόγου

- » **Δεικτικά** είναι τα στοιχεία της γλώσσας που αντιστοιχίζονται προς κάποιο στοιχείο της περιστασης επικοινωνίας εντός της οποίας εκφέρονται. Το περιεχόμενο των δεικτικών στοιχείων αλλάζει με την περίσταση της επικοινωνίας.
 - » να, ιδού
 - » 'εγώ', 'εδώ', 'αυτό'
 - » αντωνυμίες (όχι μόνο οι δεικτικές)
 - » επιρρήματα (χρονικά, τοπικά ...)
 - » γραμματικοί χρόνοι
-
- » **Ενδεικτικά** είναι τα στοιχεία μεγαλύτερης δεικτικής τάξης:
 - » προφορά → καταγωγή, κοινωνική τάξη
 - » επιτόνιση → στάση απέναντι στα λεγόμενα
 - » χρήση ενικού ή πληθυντικού («ευγενείας») → status
 - » καθαρεύουσα → πρότυπη γλώσσα
 - » πρότυπη γλώσσα → γλωσσικές πεποιθήσεις
 - » προϋποθέσεις → περιβάλλον λόγος / αντιλήψεις
 - ▶ «Το λάθος δεν θα επαναληφθεί». →

Ενδεικτικότητα. «Το λάθος δεν θα επαναληφθεί»

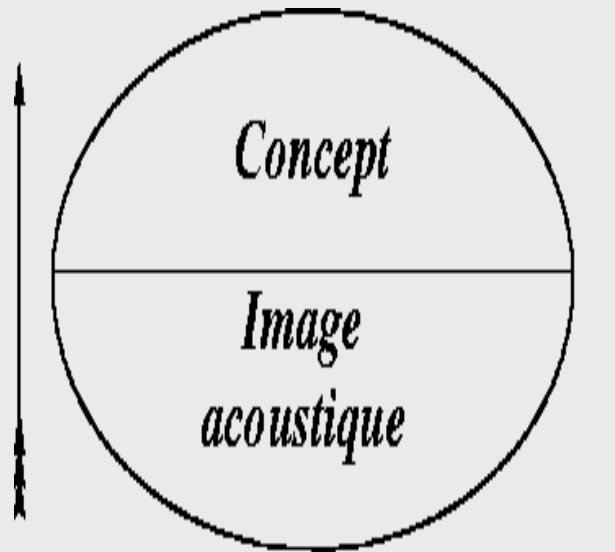
- » Βγήκε ο κ. Μητσοτάκης και είπε «αυτό το λάθος δεν θα επαναληφθεί». Οι νεκροί μας είναι λάθη; Οι νεκροί μας είναι λάθη! Τον οικτίζω τον κ. Μητσοτάκη. Λέγομαι Κατερίνα Βουτσινά. Είμαι η αδελφή του νεκρού. Αυτό έχω να πω.

Ferdinand de Saussure (1857-1913)

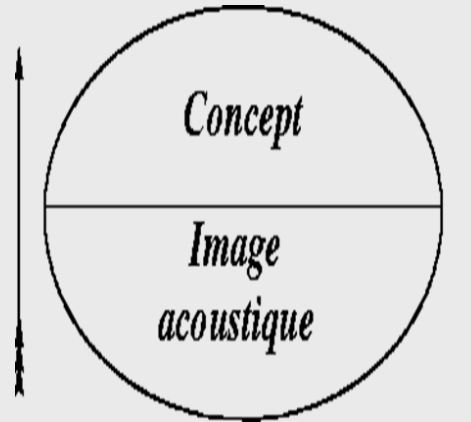

σημείο = σημαίνον («ακουστική εικόνα») |
σημαινόμενο («ιδέα, έννοια»)

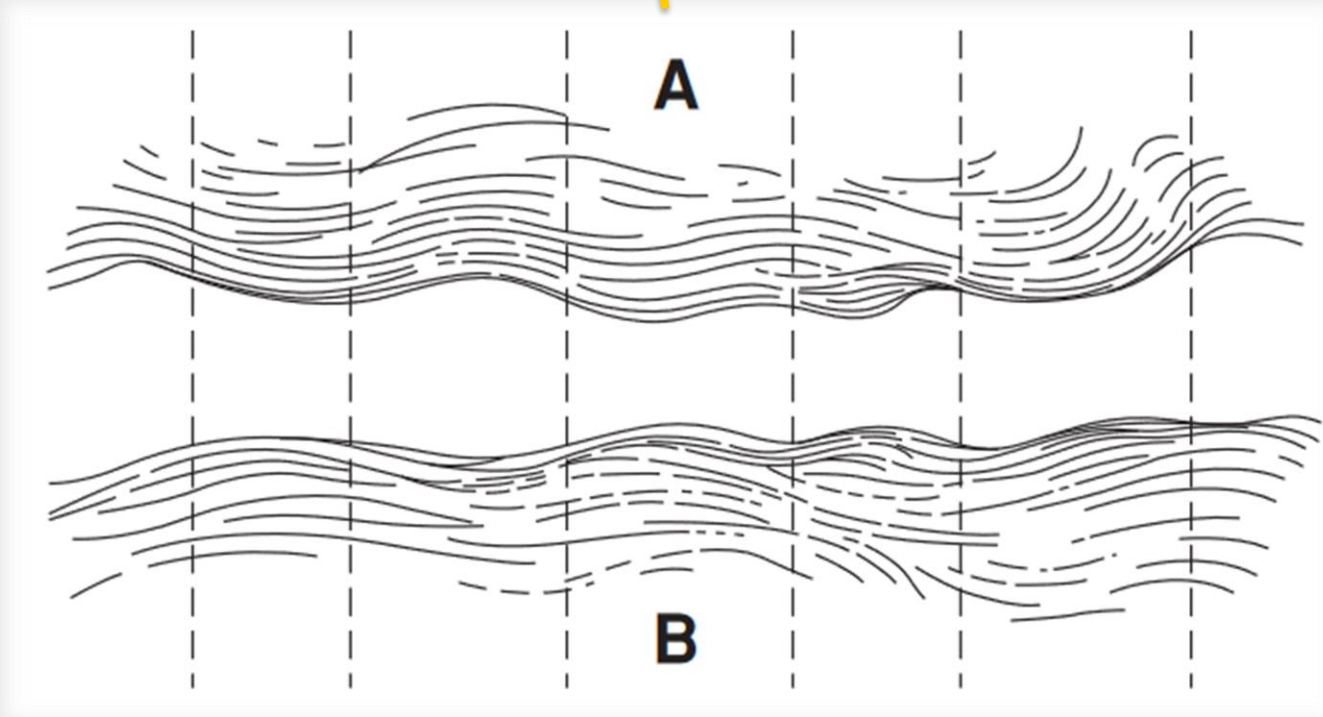
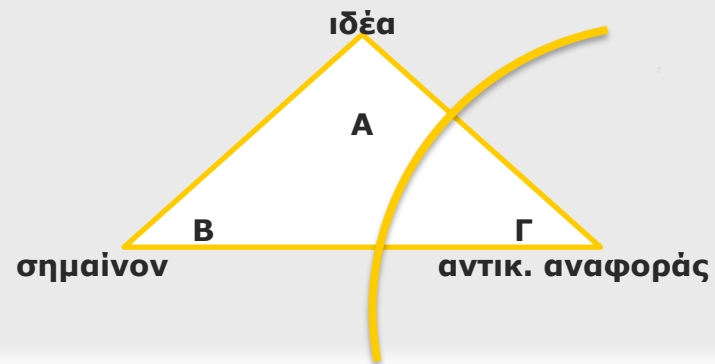
σημείο (Saussure) = σύμβολο (Peirce)

Ιδιότητες των γλωσσικών σημείων

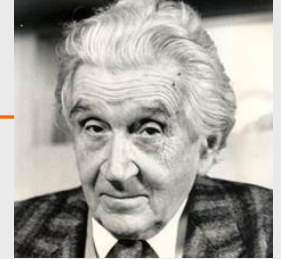

1. **Αυθαίρετο** του σημείου
2. **Γραμμικότητα** του σημαίνοντος (αλλά και **ιεράρχηση** γραμματικών μονάδων)
3. **Αμετάβλητο** και **μεταβλητό** του σημείου
4. **Ασυνέχεια** (δυναδικότητα) των γλωσσικών μονάδων

Γλωσσικά σημαίνοντα και ιδέες

Η διπλή άρθρωση του λόγου

α'	β'
σημεία	φωνήματα

(André Martinet, *Στοιχεία γενικής γλωσσολογίας*, 9-11, **σημεία** = «μονήματα»)

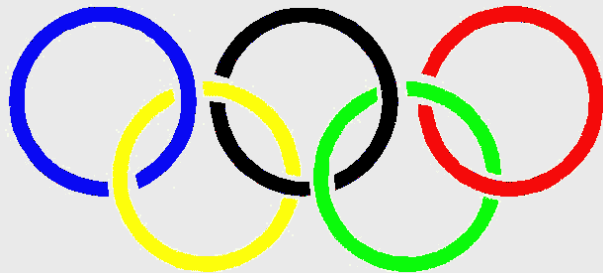
Απαντήστε:

1. Το σήμα του κοκ :
 - α) δεν είναι σημείο
 - β) έχει μόνο την πρώτη άρθρωση
 - γ) έχει μόνο τη δεύτερη άρθρωση
 - δ) έχει διπλή άρθρωση
 - ε) δεν έχει άρθρωση.

2. Εικονίδια όπως ☺, ☹, ☹:
 - α) δεν είναι σημεία
 - β) έχουν μόνο την πρώτη άρθρωση
 - γ) έχουν μόνο τη δεύτερη άρθρωση
 - δ) έχουν διπλή άρθρωση
 - ε) δεν αποτελούνται από επιμέρους μονάδες με νόημα.

Πόσες αρθρώσεις;

Πόσες αρθρώσεις;

Πόσες αρθρώσεις;

(1) Επικίνδυνη αριστερή στροφή (2) Επικίνδυνη δεξιά στροφή (3) Επικίνδυνες δύο αντίρροπες ή διαδοχικές στροφές από τις οποίες η πρώτη είναι αριστερά (4) Επικίνδυνες δύο αντίρροπες ή διαδοχικές στροφές από τις οποίες η πρώτη είναι δεξιά (5) Επικίνδυνη κατωφέρεια (με κλίση όπως η αναγραφόμενη στην πινακίδα) (6) Επικίνδυνη ανωφέρεια (με κλίση όπως η αναγραφόμενη στην πινακίδα)

(1) Επικίνδυνη στένωση οδοστρώματος και από τις δύο πλευρές (2) Επικίνδυνη στένωση οδοστρώματος στην αριστερή πλευρά (3) Επικίνδυνη στένωση οδοστρώματος στη δεξιά πλευρά (4) Κινητή γέφυρα (5) Η οδός οδηγεί σε αποβάθρα ή όχθη ποταμού (6) Επικίνδυνο ανώμαλο οδόστρωμα, σε κακή κατάσταση, με λάκκους κλπ.

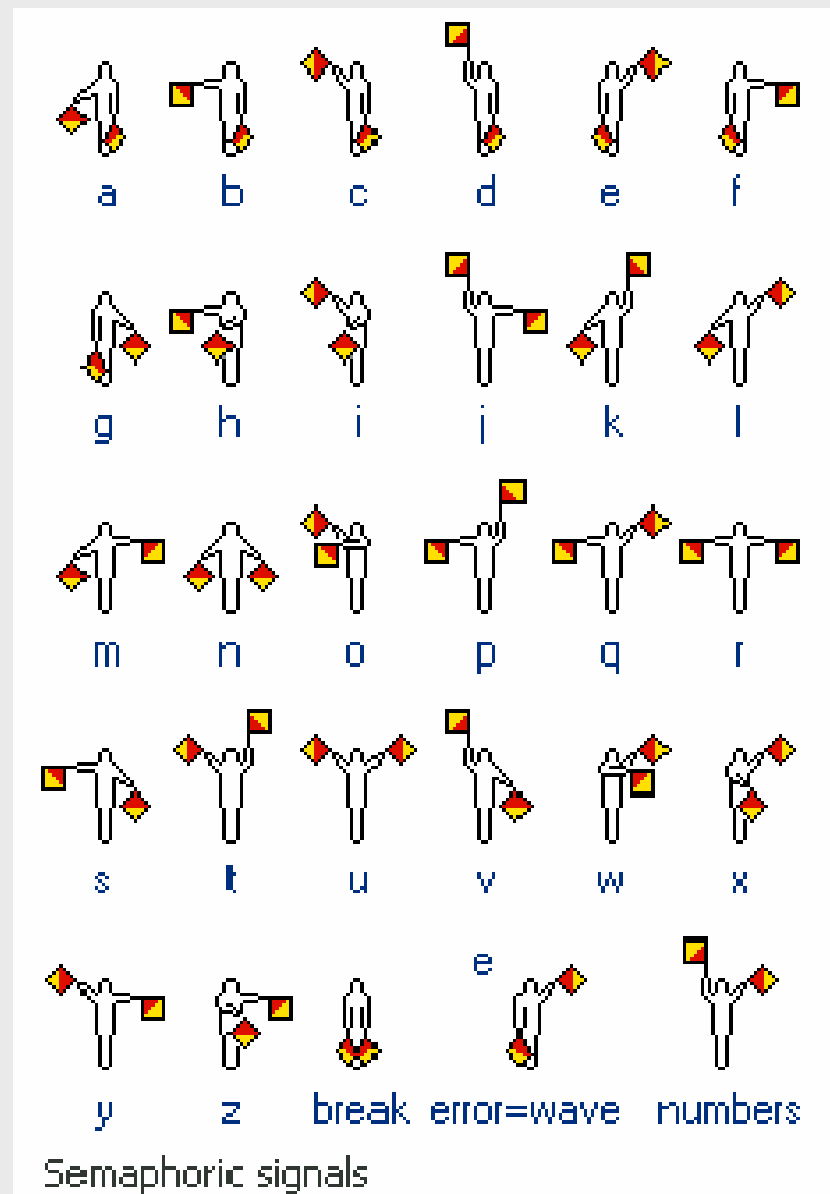
(1) Κίνδυνος λόγω χαμηλής πτήσης προσγειούμενων ή απογειούμενων αεροσκαφών (2) Κίνδυνος λόγω συχνού ισχυρού ανέμου (όπως δείχνει η κατεύθυνση του ανεμουρίου) (3) Προαναγγελία διπλής κυκλοφορίας (4) Προσοχή άλλοι κίνδυνοι (μη δηλούμενοι στις πινακίδες) (5) Προσοχή διασταύρωση όπου ισχύει η από δεξιά προτεραιότητα (6) Διασταύρωση με οδό, οι επί της οποίας κινούνται οφείλουν να παραχωρήσουν προτεραιότητα

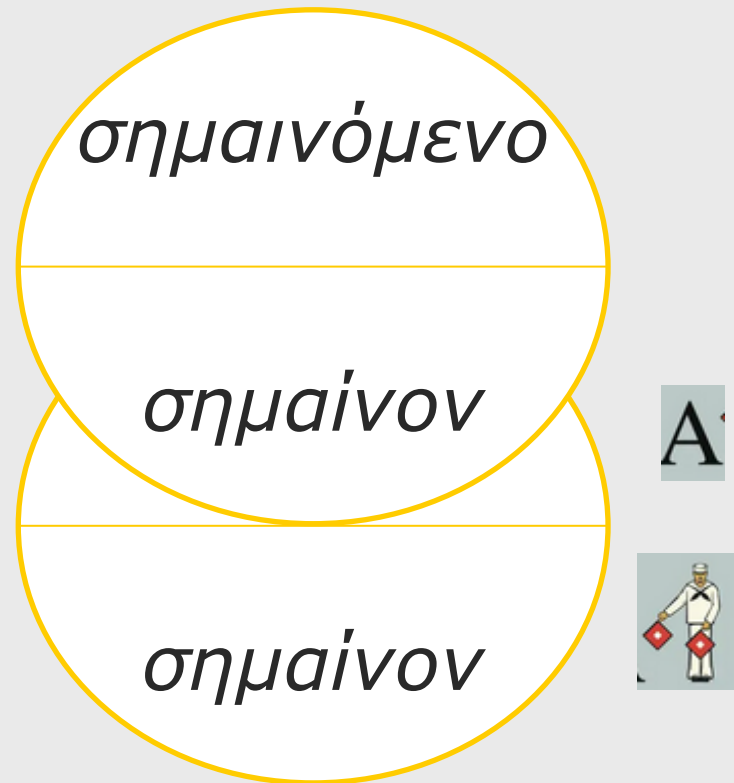
(1) Διακλάδωση με κάθετη οδό αριστερά, οι επι της οποίας κινούμενοι οφείλουν να παραχωρήσουν προτεραιότητα (2) Διακλάδωση με κάθετη οδό δεξιά, οι επι της οποίας κινούμενοι οφείλουν να παραχωρήσουν προτεραιότητα (3) Διακλάδωση με λοξή οδό αριστερά, οι επι της οποίας κινούμενοι οφείλουν να παραχωρήσουν προτεραιότητα (4) Διακλάδωση με λοξή οδό δεξιά, οι επι της οποίας κινούμενοι οφείλουν να παραχωρήσουν προτεραιότητα (5) Προσέγγιση σε κυκλική υποχρεωτική πορεία (6) Κίνδυνος λόγω ισόπεδης σιδηροδρομικής διάβασης με κινητά φράγματα

Πόσες αρθρώσεις;

Συστήματα (αλφαβητικής) γραφής

Πόσες αρθρώσεις;

Συστήματα (αλφαβητικής) γραφής

σημαινόμενο

σημαίνον

σημαίνον

/α, ν, γ, ι .../

α, β, γ ...

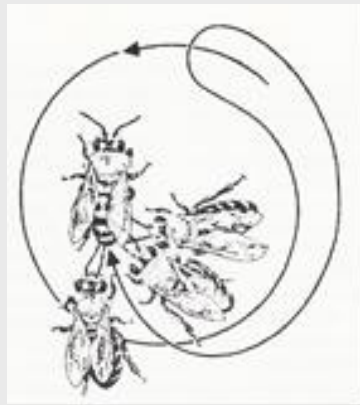
Σχολιάστε (→ Τελικές εξετάσεις)

«Νοηματική» γλώσσα θεωρείται η γλώσσα στην οποία το «σημαίνον», δηλαδή η λέξη, και το «σημαινόμενο», δηλαδή αυτό που η λέξη εκφράζει (πράγμα, ιδέα, κατάσταση, έννοια), έχουν μεταξύ τους πρωτογενή σχέση. Ενώ «σημειολογική» είναι η γλώσσα στην οποία αυθαιρέτως ορίζεται ότι το α «πράγμα» (σημαινόμενο) εννοείται με το α (σημαίνον). Π.χ. δημοκρατία: δήμος=λαός+κρατώ / democracy [...] Με άλλα λόγια, η [ε]λληνική είναι η μόνη γλώσσα της οποίας οι λέξεις έχουν «πρωτογένεια», ενώ σε όλες τις άλλες οι λέξεις είναι συμβατικές, δηλαδή σημαίνουν κάτι απλά επειδή έτσι συμφωνήθηκε μεταξύ εκείνων που τ[ις] χρησιμοποιούν.[...] Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές θεωρούν την [ε]λληνική [γ]λώσσα «μη οριακή», δηλαδή ότι μόνο σε αυτή δεν υπάρχουν όρια και γι['] αυτό είναι αναγκαία στις νέες επιστήμες όπως η Πληροφορική, η Ηλεκτρονική, η Κυβερνητική και άλλες. Αυτές οι επιστήμες μόνο στην ελληνική γλώσσα βρίσκουν τις νοητικές εκφράσεις που χρειάζονται, χωρίς τις οποίες η επιστημονική σκέψη αδυνατεί να προχωρήσει. ([παρόμοιο κείμενο σε πολλές ιστοσελίδες](#))

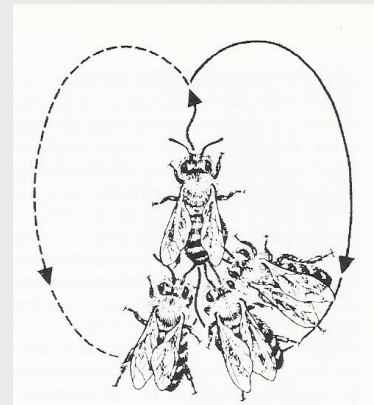
Απαντήστε

Η μέλισσα διαθέτει την ικανότητα να μεταδίδει με τις κινήσεις της στις άλλες μέλισσες λεπτομερείς πληροφορίες για την προέλευση, την ποσότητα και τον ακριβή προσανατολισμό της τροφής που έχει ανακαλύψει. Με τον κυκλικό χορό στον οποίο εναλλάσσονται αριστερές και δεξιές στροφές (Σχ. 1) η μέλισσα δηλώνει ότι η τροφή βρίσκεται κοντά στην κυψέλη, ενώ με τον οκτώσχημο χορό (Σχ. 2), όταν η τροφή βρίσκεται μακριά, δηλώνει την κατεύθυνση προς την πηγή (σε σχέση με τον ήλιο), την ποιότητα της γύρης (με τη ζωηρότητα των κινήσεών της), την απόσταση (με τον αριθμό των στροφών) κ.ά.

Σχ. 1

Σχ. 2

Τι είδους σημεία χρησιμοποιούν οι μέλισσες; Πόσες αρθρώσεις έχει ο κώδικάς τους;

Συμβάσεις;

GENDER INCLUSIVE PRONOUNS			
Subjective	Objective	Possessive	Reflective
She	Her	Hers	Herself
He	Him	His	Himself
They	Them	Theirs	Themselves
Ze/Zie	Hir	Hirs	Hirself
Xe	Xem	Xyrs	Xemself
Ver	Vir	Vis	Virself
Per	Per	Pers	Perself
E/Ey	Em	Eirs	Eirself
Fae	Faer	Faers	Faerself
Ae	Aer	Aers	Aerself
Elle	Elles	Se	

- » ποιος έχει ερώτηση;
- » ποιος/α, ο/η ...
- » κυρίες, κύριοι ...
- » ο/η βουλευτής
- » η βουλευτρια
- » η βουλευτίνα
- » οι φοιτητές/ριες
- » οι φοιτητ@
- » τα φοιτητά
- » ...

Για μελέτη

- » F. de Saussure, *Μαθήματα Γενικής Γλωσσολογίας*, 99 κ.ε., για τη φύση του γλωσσικού σημείου.
- » L. Prieto, *Μηνύματα και σήματα*, 223-236, για ταξινομήσεις των σημειωτικών κωδίκων.
- » A. Martinet, «Η διπλή άρθρωση του λόγου».
- » ~~É. Benveniste, «Η φύση του γλωσσικού σημείου».~~

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/index.php?course=MEDIA221&openDir=/54e22545Zq7Q>

Προσεχώς

«Κύκλωμα της ομιλίας» (F. de Saussure *Μαθήματα*, 40 κ.ε.)

